

спало дати на початку, як це принято зазвичай, якийсь біографічний нарис – хто ж не знає його.

Проте в глибині душі він був усе ж таки більше історик-архівіст, а не архівіст-історик (тим більше не адміністратор-архівіст), і чесно усвідомлюючи це, розуміючи, що поєднання цих двох іпостасей на займаному ним посту може бути лише «одне за рахунок іншого», коли з'явилася можливість, свідомо і добровільно зробив свій вибір на користь історії. І знов, на мій погляд, прийняв мудре рішення (яке свого часу здивувало багатьох). Підтвердження тому – десятиліття плідної наукової діяльності.

А як же архіви, куди стільки вкладено? Адже він пішов з посади, а не з цієї частини життя. Він

залишився з архівами і архіви з ним. Він там не гість, а колега, соратник.

Руслан Якович Пиріг, як я розумію, належить до тієї категорії людей, які цінують кожен мить життя, а не лише постфактум, у спогадах. Хоча, поза усіляким сумнівом (знов пироговський вислів), згадає 90-ті як не найгірший час свого життя. Пам'ятаю, що він любив цитувати:

И куда веришь ты, что можешь
Одолеть любой крутой подъем
Ты всегда на десять лет моложе
Возраста, что в паспорте твоём.

Як я розумію, у цих словах один з ключів до невичерпної енергії нашого ювіляра.

Сергій Кулешов

СЛОВО ПРО ЮВІЛЯРА

Коли з людиною не зустрічаєшся повсякденно, то враження про неї складаються із спорадичних зустрічей і вони складають, як частинки мозаїки, певну цілісну картину її образу.

Найперше, мені здається, що Руслан Якович побічно сприяв початку мого перебування в Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства. Справа в тім, що під час моєї першої зустрічі з тогочасним директором інституту В. П. Ляхощим у серпні 1996 р. він надав мені довідку про перевірку інституту у січні цього року. Вона містила перелік низки недоліків у роботі установи, а також в її змісті було окреслено шляхи їхнього подолання. Комісією з перевірки, що налічувала три особи, очолював Р. Я. Пиріг. Серед недоліків, зокрема, зазначалася відсутність серед публікацій інституту теоретичних праць із документознавства. Директор інституту відразу зауважив, що бере мене на роботу для ліквідації цієї прогалини.

Трохи пізніше я вже безпосередньо познайомився з Русланом Яковичем. Інститут готував першу свою наукову конференцію і треба було погодити певні питання з директором Центрального державного архіву громадських об'єднань. Я сам напросився на цю зустріч, бо хотів побачити людину, уже відому в архівній справі на початку 1990-х рр. З другого боку, мене цікавило ставлення директорів центральних архівів до працівників інституту, оскільки серед рядових архівістів воно було неоднозначним («ми працюємо в архіві майже все життя, а вони прийшли невідомо звідки і будуть вчити

нас як жити»). Він дуже привітно зустрів мене, почав розпитувати про мене, про те, як ідуть справи в інституті. Я відчував, що ця цікавість щира, не показна, що людина і справді турбується про нас. Відзначив також гарний фізичний стан співрозмовника і наявність у кабінеті досить важких гантелей (тоді я ще не знав, що Руслан Якович серйозно займається декількома видами спорту). Особливо мене вразила постановка голосу, тембру на кшталт «левітанівського», у міру гучного, артикульованого і водночас «живого». «Боже, – подумав я, – це ж золотий голос для викладацької діяльності!».

Наступна «рефлексія» (це слово з лексики ювіляра) закарбувалася під час засідання Вченої ради інституту того ж 1996 р. (23 жовтня), членом якої був Р. Я. Пиріг. Керівництво інституту включило до тематичного плану на наступні роки написання мною монографії з історії та теорії документознавства. Я підготував її план-проспект і для вагомості презентації теми директор надіслав його у Всеросійський науково-дослідний інститут документознавства та архівної справи. Рецензія, написана завідувачем відділу документознавства ВНДІДАС Анжелікою Миколаївною Соковою, була дуже критичною (вже під час розроблення теми я зрозумів наскільки були справедливими її слова, і це допомогло мені у роботі), але вельми делікатною за викладом. Текст рецензії було оголошено на засіданні ради інституту, я мляво аргументував зміст майбутньої роботи, непереконливо відповідав на за-

© Сергій Кулешов, 2011

питання і все йшло до цілком логічного провалу презентації. Аж ось слово взяв Руслан Якович і сказав: «Я думаю, що автору недоцільно обмежувати розгляд документознавства тільки у зв'язку з його роллю в архівній справі. А втім, дайте людині можливість попрацювати самій творчо, а ми подивимося у підсумку текст роботи». Його підтримала Л. А. Дубровіна і, зважаючи на думку таких вельми авторитетних вчених, план-проспект було ухвалено із врахуванням висловлених зауважень.

Із цією монографією пов'язані ще декілька зустрічей з Р. Я. Пирогом. Він тоді вже був начальником Головного архівного управління (пізніше – Головою Державного комітету архівів України).

Коли текст її було підготовлено, то я найперше поніс його до нього. Він не відмовився прочитати. Через деякий час викликав мене і каже: «Я тут зробив деякі виправлення, а у цілому я мало розуміюся у цих питаннях, нехай скажуть своє слово фахівці». Така відвертість вразила мене, оскільки я зник, що історики такого високого рівня переважно намагаються показати, як вони обізнані в усіх напрямках профільного знання.

Другий епізод уже був пов'язаний із присудженням цій монографії 2001 р. Науковою радою Держкомархіву премії імені Василя Веретенникова. Нагородження відбувалося 24 грудня – у День працівника архівних установ. Я, на жаль, дуже захворів і не зміг прийти на урочисті збори у цей день. Коли вийшов на роботу, деякі посадові особи комітету жартували: «Ну що ж Ви не прийшли? Так зневажили наше свято. Викликали Вас, викликали, а Вас немає». Звісно, я засмутився, оскільки у кожному жарті є тільки певна частка жарту. Аж ось тут запрошує мене й І. Б. Матяш, тодішнього директора інституту, до себе Руслан Якович. Він урочисто вручив мені диплом лауреата та конверт із грошовою премією. Налив нам по келиху шампанського, ми трохи посиділи, поговорили.

Взагалі під час керівництва Р. Я. Пирогом архівною справою і за його безпосереднього сприяння у галузі відбулася значна кількість знаменних подій: управління стало комітетом, упроваджено на державному рівні професійне свято архівістів, прийнято нову редакцію архівного закону тощо. Мені дуже імпонував його стиль діяльності: принциповий, вимогливий і водночас демократичний, що, однак, не давав жодних привидів для панібратства. Пам'ятаю, як запросив його на відзначення свого 50-річчя. І він при-

йшов на чолі делегації архівного керівництва, вручив мені почесну грамоту і квіти. Побув трохи, але це шанобливе ставлення закарбувалося у моїй пам'яті.

Він, як керівник архівної системи, ніколи не замовляв інституту кон'юнктурних тем, які навряд чи були потрібні архівній галузі, не змушував терміново опрацьовувати архівні документи «під якусь дату». І коли минув термін його головування, пішов з посади шляхетно, хоча керівництво держави і продовжило йому строк перебування на посаді. Це здивувало декого, але мабуть не тих, хто близько знав Руслана Яковича. Бажання продовжувати працю вченого, як на мене, у справжнього науковця завжди сильніше за бажання бути адміністратором, бути при владі.

Інший вияв принциповості і шляхетності Р. Я. Пиріг продемонстрував як Голова експертної ради з історичних наук Вищої атестаційної комісії України. І який я відзначив будучи членом цієї ради. Це було, очевидно, десь на початку 2005 р. На засіданні ради обговорювалася кандидатська дисертація військовослужбовця. Експертом виступив сам Руслан Якович. Він обґрунтував суттєві недоліки дисертації і зробив висновок про недоцільність затвердження висновку ради, де вона захищалася. Експертна рада підтримала це рішення. Проте на засіданні Президії ВАК, її член – генерал, став захищати «честь мундира» і у підсумку щодо дисертації прийняли позитивне рішення. На наступному засіданні експертної ради із участю одного із керівників ВАКу Руслан Якович дуже спокійним тоном пояснив, що така дія – це нехтування думкою членів експертної ради і його голови, і така ситуація не дає йому змоги бути у складі цієї ради й очолювати її. І вийшов. На наступному засіданні вже був інший голова експертної ради.

З того часу, як Р. Я. Пиріг є членом спеціалізованої ради із захисту кандидатських дисертацій в Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства, я на її засіданнях із задоволенням слухаю його промови під час дискусій, дивуюсь як він завжди влучно ставить запитання здобувачам ступеня, як обґрунтовано критикує положення автореферату і висновки щодо дисертацій і так само підтримує молодих учених у їхніх початкових наукових пошуках.

Руслан Якович Пиріг для мене є символом шляхетності, інтелігентності, професіоналізму, прикладом для наслідування.

*Р. Я. Пиріг (зліва на передньому плані) – консультант Центрального Комітету Комуністичної партії України на засіданні колегії Головного архівного управління.
Київ, 1984 р. Особистий документ Р. Я. Пирога.*

*Р. Я. Пиріг – директор Центрального державного архіву громадських об'єднань України.
Київ, 1992 р. ЦДКФФА України імені Г. С. Пиєничного, од. обл. 0-190621.*

*Р. Я. Пиріг (третій зліва) на відкритті виставки
«Чорнобиль: документи свідчать».
Київ, квітень 1993 р. Особистий документ Р. Я. Пирога.*

*Президія прес-конференції «Архівні джерела про голодомор 1932–1933 рр. в Україні».
Зліва направо: Р. Я. Пиріг (директор Центрального державного архіву громад-
ських об'єднань України), Н. М. Слончак (директор Центрального державного
кінофонофотоархіву України), Б. В. Іваненко (начальник Головного архівного управління
при Кабінеті Міністрів України), Л. В. Яковлева (директор Центрального державного
архіву вищих органів влади і управління України).
Київ, 27 серпня 1993 р. ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-190622.*

Представлення начальника Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України Р. Я. Пирого віце-прем'єром України В. А. Смолієм. Київ, березень 1998 р. Особистий документ Р. Я. Пирого

Виступ Р. Я. Пирого на першому відзначенні Дня працівників архівних установ. Зліва направо: О. С. Онищенко (Генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського), І. Б. Матяш (директор Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства), В. П. Коломієць (Голова ЦК профспілки працівників державних установ України), Л. С. Танюк (народний депутат України), В. А. Смолій (віце-прем'єр міністр України). Київ, грудень 1998 р. Особистий документ Р. Я. Пирого.

*Р. Я. Пиріг виступає на розширеній колегії Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України.
Київ, 4 лютого 1999 р. Особистий документ Р. Я. Пирого.*

*Президія під час святкування 70-річчя Центрального державного архіву громадських об'єднань. Зліва направо: Б. В. Іваненко (директор Центрального державного архіву громадських об'єднань України), І. Ф. Курас (директор Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України), Р. Я. Пиріг (начальник Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України), В. П. Коломієць (Голова ЦК профспілки працівників державних установ України), В. А. Смолій (віце-прем'єр міністр України).
Київ, грудень 1999 р. ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-216719.*

*Голова Державного комітету архівів України
Р. Я. Пиріг у робочому кабінеті.
Київ, 2000 р. ЦДКФФА України імені
Г. С. Пшеничного, од. обл. 2-154943.*

*Підписання протоколу про співробітництво в архівній сфері між Україною і Туреччиною
(підписують Р. Я. Пиріг та Іза Йоскун) під час засідання Генеральної дирекції архівів.
Анкара, березень 2000 р. Особистий документ Р. Я. Пирога.*

*На XIV Міжнародному конгресі архівів.
Севілья, вересень 2000 р. Особистий документ Р. Я. Пирого.*

*Р. Я. Пиріг – Голова Державного комітету архівів України.
Київ, травень 2001 р. Особистий документ Р. Я. Пирого.*

Під час нагородження головного зберігача фондів Центрального державного архіву громадських об'єднань України А. В. Кентія почесною відзнакою «Заслужений працівник культури України». Зліва направо: Р. Я. Пиріг (Голова Державного комітету архівів України), В. М. Литвин (керівник Адміністрації Президента України), А. В. Кентій. Київ, 2002 р. ЦДКФФА України імені Г. С. Пиленого, од. обл. 0-223176

Виступ офіційного опонента Р. Я. Пирога на захисті кандидатської дисертації Т. Б. Гриневича в Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства. Київ, 4 травня 20011 р. Документаційний фонд УНДІАСД.

*Р. Я. Пиріг (справа) на засіданні спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій в Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства.
Київ, 4 травня 20011 р. Документаційний фонд УНДІАСД.*

Дорогий Руслане Яковичу!

Прийміть наші щирі вітання з нагоди блискучого захисту дисертації на здобуття ступеня доктора історичних наук.

Упізнаємо Вас – людину сучасну в кращому розумінні цього слова, ділову, рішучу, вольову, енергійну, з широкими інтересами й уподобаннями – в самому виборі теми наукової праці, глибокому й всебічному її осмисленні, вимогливому підході до її виконання і захисту.

Нам, об'єднаним спільною турботою про українську архівну справу та її трударів, особливо приємно, що Ви стали першим доктором-архівістом в нашій Україні.

Бажаємо, щоб і подальша Ваша діяльність була такою ж плідною і корисною для нашої спільної справи.

Рада Спілки архівістів України

Вітання Ради Спілки архівістів України Р. Я. Пирогоу з нагоди захисту ним докторської дисертації.

Київ, 1994 р. ЦДАВО України, фонд особового походження Р. Я. Пирого.

Трибуна 11/1996

ГОЛОДОМОР: БІЛЬ НАРОДНИЙ...

У Києві 5—7 вересня працював Міжнародний симпозиум «Голодомор 1932—1933 років на Україні». Він відбувся з ініціативи Українського історико-просвітницького товариства «Меморіал», Спілки письменників України, Народного руху України, Товариства української мови імені Тараса Шевченка, Українського товариства книголюбів, Спілки кінематографістів УРСР, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР.

Гостями Міжнародного симпозиуму стали вчені, письменники, очевидці голоду, представники різних наукових центрів і громадських організацій США, Канади, Італії, Західної Німеччини.

Учасники форуму були свідками надзвичайно цінних досліджень, проведених зарубіжними і вітчизняними науковцями, котрі поставили за мету раз і назавжди зняти зав'язу з найжакливішої сторінки історії українського народу, увічнити пам'ять мільйонів невинно загиблих наших співвітчизників. Водночас, окремі промови окреслили конкретні аспекти теми голоду 1932—1933 років, що потребують додаткового вивчення і глибокого аналізу. Варто назвати хоча б кілька: не з'ясована до кінця політична географія голоду в 30-х роках в інших регіонах Радянського Союзу; дуже мало відомостей про селянський опір державно-партійному бюрократичному апарату тих часів; як відбувалось втручання правлячої верхівки у систему розподілу врожаю при колективізації; відсутнє наукове обґрунтування голоду як геноциду держави проти власного народу; не досліджена ментальність мислення Сталіна на скільки він прагнув винищити український народ як націю. Як бачимо, серйозність порушуваних проблем дає можливість всім нам осягнути до кінця масштаби вселенської трагедії.

Хочемо познайомити вас, шановні читачі, з фрагментами виступів і розповідями деяких учасників міжнародного симпозиуму, що прилучаються до істинної правди про найстрашніший злочин сталінізму, відтворюють страхітливі картини голоду, звучать набатом пам'яті для теперішніх поколінь.

ДЖЕЙМЗ МЕЙС, старший науковий співробітник Інституту радянськознавства ім. Гаррімана при Колумбійському університеті, голова Комісії конгресу США по вивченню голоду на Україні в 1932—1933 роках:

— Впродовж чотирьох років я був співробітником при Гарвардському уні-

верситеті, де працював разом з вченим Робертом Конквестом над книгою «Скорботні жнива». Я опублікував чимало власних статей про голод. Це а також рекомендація від громадських організа-

цій до конгресменів Сполучених Штатів дали змогу мені очолити Комісію конгресу США по вивченню голоду на Україні в 30-х роках. Представники найрізноманітніших інституцій зібрали підписи українців Америки, подали петиції на адресу уряду, щоб привернути увагу до цієї трагічної сторінки в історії українського народу. Діаспора з різних країн світу виділила кошти для роботи комісії, коли ми ще не мали державних субсидій. Комісія збрала й опублікувала свідчення 200 очевидців голоду. Ці документальні матеріали ми передали Українському історико-просвітницькому товариству «Меморіал» та Інституту історії АН УРСР. Скрупульозно вивчаючи всі обставини та причини голоду на Україні в 1932 і 1933 роках, члени комісії одностайно дійшли найголовнішого висновку у його штучному виникненні.

Фрагмент виступу на Міжнародному симпозиумі «Голодомор 1932—1933 років на Україні» Джеймза Мейса, ст. наук. співробітника Інституту радянськознавства ім. Гаррімана при Колумбійському університеті Київ, 5—7 вересня 1996 р. ЦДАВО України, фонд особового походження Р. Я. Пирого

РУСЛАН ПИРИГ, доктор історичних наук, Інститут історії партії при ЦК Компартії України:

вале замовчування його. Сталінське табу на інформацію про голод як політична вказівка згодом переросла у могутню ідеологічну догму. Вона надовго пережила своїх творців, її не розтопила хрущовська відлига, у доброму здоров'ї

якої впродовж десятиліть кипіли при страсті. Сьогодні ми можемо назвати дату, коли заборона була скасована — 25 грудня 1987 року. Саме в цей день у республіці вперше на офіційному рівні заявлено, що в 1932 і 1933 роках на Україні дійсно існували правдовольчі грудноші, а в сільській місцевості і голод. В чому ж феномен тривалого замовчування такого страхітливого лиха, його розмірів, гігантських негативних наслідків? Безперечно, у тоталітарному, закритому характері нашого суспільства, у намаганні сталінського керівництва нічим не затьмарити успіхів соціалістичного будівництва. Але правда про голод жила у свідомості людей, була невиліковою раною, час від часу вижлопувалась на сторінках художніх творів. Водночас

Фрагмент тексту виступу Р. Я. Пирого на Міжнародному симпозиумі «Голодомор 1932—1933 років на Україні».

Київ, 5—7 вересня 1996 р. ЦДАВО України, фонд особового походження Р. Я. Пирого.

Президентові України
КУЧМІ Л.Д.

Бельмишановний Леоніде Даниловичу!

Звернутися до Вас за допомогою змушує критична ситуація зі зберіганням документів центральних державних архівів України.

Через відсутність державного фінансування ці установи заборгували "Київенерго", яке припинило подачу тепла у комплекс архівних споруд по вул.Солом"янській, 24.

У сховищах архівів різко знизилася температура, швидко підвищується вологість. Ці порушення режиму зберігання документів приведуть до появи плісняви та грибкових хвороб.

Під загрозу uszkodження і знищення поставлені унікальні архівні фонди - скарби національної культури, духовності, важливі масиви ретроспективної інформації.

Просимо допомоги.

Голова ради директорів

Р.ПИРІГ

15.11.94

тел. 295-73-22

Лист Голови Ради директорів центральних державних архівів України Р. Я. Пирога Президентові України Л. Д. Кучмі з приводу відновлення державного фінансування на створення належних умов зберігання архівних документів.

Київ, 15 листопада 1997 р. ЦДАВО України, фонд особового походження Р. Я. Пирога.

*Руслану Яковичу
вітально-іменинний експромт*

Ми повставали спозарано -
Бо ж скільки можна вже чекать? -
Аби шановного Руслана
Із днем вчорашнім привітать.

Віддать належне нашій власті:
Вона, в цілому, в нас св'ята,
І побажать здоров'я, щастя
І ще на многії літа.

Ви вже і доктор, і професор,
(Хоч не обмитий документ)
Ми за продовження процесу
На черзі - член-кореспондент.

ЦДАГО, як стартовий майданчик,
Йому і слава і хвала,
Живи, рости, дерзай, Русланчик,
Наш Батько і Аятолла!

...Коли знайшовсь лиш Мамі знати,
Якщо ж "де-юре" слідкувать,
З шіснадцятого по тридцятье
Дозвольте з Вами кайфувать.

Вітання
17.06.97

Вітання Б. В. Іваненка Р. Я. Пирогоу з приводу його 57-річчя.
Київ, 17 червня 1997 р. ЦДАВО України, фонд особового походження Р. Я. Пирого.

Шановний Руслане Яковичу!

Як кажуть, всякому овочу свій час. Керуйчись цим золотим правилом і обставинами, подав заяву і здаю кермо Головархіву.

Але завжди пам'ятатиму і високо цінуватиму роки нашого архівного співробітництва, товариського людського спілкування..

Спасибі Вам, Вашому колективу за підтримку, розуміння, терпіння.

Вибачте, коли що було не так.

Успіхів Вам в роботі, добра і щастя.

Б.Іваненко

Лист Б. В. Іваненка Р. Я. Пирого з приводу призначення його на посаду Начальника Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України.

Київ, березень 1998 р. ЦДАВО України, фонд особового походження Р. Я. Пирого.